

ביאורים

אחרי שהמהר"ל הסביר באריכות את העובדה שהצדיקים כלולים באדם הראשון וכל אחד, כביכול, תלוי בחלק אחר מגופו, ועמד על התפקיד הייחודי שיש לכל אחד בקידום העולם ובדבוקתו בבוראו, הוא מסביר את הדברים שאמרו חז"ל בהמשך, שכאשר ראה אדם הראשון את רבי עקיבא, הוא שמח בתורתו והצטער במיתתו.

המהר"ל מסביר שהמיוחד אצל רבי עקיבא הוא שיש בו שילוב של שני דברים שלכאורה הם הפוכים זה מזה - חיים של תורה ומוות במיתה משונה. מצד אחד רבי עקיבא זכה לחיים של גדלות אדירה בתורה, וזכה להוות נדבך משמעותי במסירת התורה לעולם עד שהיה "שורש תלמוד שבעל פה" [של"ה ספירת העומר תקכ"ה על פי הגמרא בסנהדרין פו, א], ומאידך, זכה להיות סמל של הנהרגים על קידוש השם, עד שראינו שחז"ל קראו לו ולנהרגים האחרים - "רבי עקיבא וחבריו" [בבא בתרא י, ב ועוד].

שילוב זה מקשה, לכאורה, על מה שהסברנו לעיל שכל צדיק תלוי בחלק מסוים מגופו של אדם הראשון, משום שרבי עקיבא מהווה יותר מבחינה מסוימת אחת. המהר"ל עונה, שזהו באמת חלק מייחודיותו של רבי עקיבא, שהוא מוכן לכלול בתוכו שני הפכים, למרות שלכאורה הם מנוגדים זה לזה. אדם הראשון, כשראה את רבי עקיבא, ראה את שתי הבחינות שבו ששתיהן רמוזות במילה יקרו - מלשון חשיבות ומלשון משא כבוד וקשה.

מכאן, לאחר שהסביר המהר"ל את ההסבר הראשון בגמרא ואת דחייתו, הוא פונה לתירוצה של הגמרא ולחתימת הפרק. הגמרא הוכיחה שלא ייתכן שלולי חטא ישראל לא היו נולדים הדורות הבאים, ולכן עלינו להסביר שכוונת דברי חז"ל שלולי חטא העגל - "אנו לא באנו לעולם", היא שהדורות הקודמים לא היו מתים, ואז הדורות של האמוראים לא היו נחשבים כלל לעומתם מחמת גודל מעלתם של ראשונים. דור זה, שחז"ל הגדירוהו כדור דעה, זכה להיות הראשית של עם ישראל שממנה צמחו וצומחים ישראל המגלים את האור הגדול, אורה של תורה, בעולם כולו.

הרחבות

פי ה'ה רבי עקיבא באמת מוכן לשני דברים... ושתיהן מיתתו חמונה. מובא בגמרא שרבי עקיבא אמר בשעת מיתתו: "כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה: 'בכל נפשך' - אפילו נוטל את נשמתך. אמרתי: מתי יבא לידי ואקיימנו" [ברכות סא:]. הרב קוק מסביר שרבי עקיבא השתוקק כל חייו להגיע למדרגת דבקות בה' עד כדי מסירות נפש. לכן, כאשר הרומאים סרקו את בשרו במסרקות של ברזל, רבי עקיבא שמח על ההזדמנות לגלות את אהבתו לקב"ה. ניתן להמשיל זאת לאדם ששהה במקום קר לפרק זמן ממושך והצטנן, עד שהביאו אותו לקרבת אש כדי שיתחמם. כך גם ר' עקיבא - כל חייו בעולם הזה הרגיש חנוק כיוון שלא הצליח לבטא את אהבתו לקב"ה כפי שרצה. כאשר הגיע לשעת הכושר לא הרגיש כלל בכאבים מרוב שמחה, והכאבים של מסירות הנפש היו כמו אש נעימה. חז"ל ממשיכים לספר בגמרא שאפילו המלאכים קבלו לפני הקב"ה: "זו תורה וזו שכרה?!" הרב קוק מסביר שהמלאכים לא היו מסוגלים להגיע לרמת דבקות שכזו, וכיוון שכך לא הצליחו להבין מדוע הקב"ה מייסר בצורה נוראה שכזו את רבי עקיבא. אך מבחינתו של רבי עקיבא - זה היה הרגע הגדול של חייו [פנקס י"ג, כג].

שאלות לדין

כיצד אנו יכולים ללמוד מרבי עקיבא לחבר בין שני כוחות הפכיים?
לפי דברי המהר"ל, מדוע בדורנו אין גדולי ישראל כמו שהיו בדורות הקודמים?

ואף' דבר שהוא נראה שהוא דבר והפכו, ואיך יהיה נמצא שני דברים שהם דבר והפכו מהתחלה אחת? פי רבי עקיבא היה גדול בתורה, והיה מיתתו חמונה, והם שני דברים שהם הפכים, ועם כל זה היה הכל מן אדם הראשון? פי ה'ה רבי עקיבא באמת מוכן לשני דברים שהם הפכים. שיהיה גדול בתורה, ושתיהן מיתתו חמונה.* ודבר זה יתבאר עוד² מאיזה טעם היה רבי עקיבא מוכן לשני דברים הפכים. וזה שאמר (תהלים קלט, י): 'ולי מה יקרו רעיו. כי יקרו משמש לשני לשונות, משמש לשון יקר כמשמעו, שהוא לשון חשיבות על חקמתו. ומשמש לשון כבוד וקשה. יקר בלשון ארמי כבוד. וזה נגד מיתתו של רבי עקיבא, והבן זה היטב.

ומזה מוכח כי ראוי בסדר העולם שיהיו נמשכים התולדות³, כאשר סדר השם יתברך בתחלת בריאת העולם. ועוד מוכיח, מהא דאמר רבי אמי: אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף, קדברי חכמינו זכרונם לברכה. ואם כן, מתחלת בריאת העולם סדר השם יתברך פמה נשמות ראויים להבראות, כאמור. ודבר זה בארנו בחבור נצח ישראל, ואין כאן מקומו. ומתוך, שאלמלא שחטאו אבותינו, היינו כאלו לא באנו לעולם. ודבר זה לגדל מעלת אותו דור המקבלים התורה, והיו חיים וקיימים, לא היו הדורות שבאו אחריהם נחשבים לכלום. והתבאר לך בזה מדרגת ישראל העליונה, שהגיעו אליה בקבלת התורה.

1 בגמרא שהובאה בתחילת הפרק נאמר, שהראה הקב"ה לאדם הראשון את רבי עקיבא, שמח בתורתו ונתעצב במיתתו. לכאורה נראה שיש כאן דבר והפכו, גדולתו של רבי עקיבא בתורה ומיתתו הקשה, ואיך יתכן שני הפכים בהתחלה אחת, שהרי אדם הראשון הוא תחילת כל המין האנושי. רבי עקיבא מוכן היה לשני הדברים שהם הפכים, דבר זה יתבאר עוד² בפרק סג. לכן הביאו חז"ל את הפסוק: ולי מה יקרו רעיוך אל. למילה יקר ישנן שתי משמעויות, האחת כמשמעו, משמעות של חשיבות. השנייה משמעות של כבוד וקושי. יקר בארמית משמעותו כבוד. משמעות זו היא כנגד מיתתו של רבי עקיבא והבן דבר זה היטב.

2 מקושיית הגמרא, שאף ללא חטא העגל היו נולדים תולדות, מוכח כי התכנית האלוקית מבריות העולם הייתה שיוולדו תולדות. עוד ניתן להוכיח זאת ממאמרו של רב אמי: אין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף. אם כן מתחילת הבריאה קבע הקב"ה כמה נשמות ירדו לעולם. דבר זה בארנו בספר נצח ישראל פרק לב, ואין כאן המקום לבאר ענין זה. ומתוצאת הגמרא, שאם אבותינו לא היו חוטאים,⁴ אמנם היינו באים לעולם, אבל לא היינו נחשבים. וזה מפאת מעלת דור מקבלי התורה, שהם היו ממשכים לחיות, וכל הדורות שאחריהם לא היו נחשבים כלל. התבאר בפרק זה מדרגה הגבוהה לה זכו ישראל בקבלת התורה.

גם דבר והפכו כגדולתו של ר' עקיבא בתורה ומיתתו ביסורים כלולים באדם הראשון

אילולי חטאו בעגל היו חיים לעולם, והבאים אחריהם לא היו נחשבים מפני גודל מעלתם